

Een gesprek met Romée van der Zee

"Semper avanti"

Ton Thissen

Wie met maandelijks regelmaat het blad *Bijenhouden* – voorheen *BIJEN* – leest en naar aanleiding daarvan diverse bijenwebsites bezoekt, is gaandeweg vertrouwd geraakt met de naam Romée van der Zee (1947). Sinds 2000/2001 houdt zij zich bezig met het gesprek van de dag onder imkers: de bijensterfte. Met dit item zijn vandaag de dag zelfs de media aan de loop gegaan. Ze zoeken de oorzaak ervan gemakshalve en geheid bij de klimaatverandering en de zendmasten. Nou zijn journalisten meestal geen imkers maar de meeste imkers zijn geen onderzoeker. Romée van der Zee is dat wel.

Als het over bijen gaat, zijn we geneigd achter een onderzoeker op dit terrein stevast een bioloog te veronderstellen, iemand die ervoor gestudeerd heeft en dus gemachtigd is daarover iets van belang te zeggen. Bij Romée ligt dat iets anders. Zij heeft meer weg van de schrijver van onze bijenbijbel Johan Willem Schotman (1892-1976). Schotman was, om het zo maar eens te zeggen, van alles: schrijver/dichter, filosoof, schilder, arts, kunstkenner en imker, maar geen bioloog. Zo deed Romée in haar leven aan dans, studeerde neuropsychologie en filosofie, hield zich bezig met het maken van experimentele films, werd als wetenschappelijk onderzoeker door de gemeente Amsterdam aangetrokken in het kader van de stadsvernieuwing in die dagen, is imker maar geen bioloog. Toch is zij op dit moment de toonaangevende onderzoeker als het de bijensterfte in Nederland gedurende de afgelopen jaren betreft. Hoe is dat zo gekomen?

Een anekdote

Van huis uit heeft ze naast een boel gezond verstand, een uitgesproken verbaaliteit en creativiteit ook de nodige strijdvaardigheid meegekregen. In het septembernummer 2008 van *Bijenhouden* wordt ze op p. 16 getypeerd als iemand "met een goed idee, een lange adem, veel geduld en

Romée en Mariano Higes (de ontdekker van *Nosema ceranae* in Europa) samen aan het werk

een flinke portie doorzettingsvermogen". Maar er is meer, althans iets fundamenteels, iets uit haar vroegste jeugd. Zijzelf daarover: "Als meisje van een jaar of negen á tien dwaalde ik met een vriendinnetje over de Hilversumse hei. Achter een leemkuilafgraving ontdekten wij bijenkasten. Ik heb daar bij wijze van spreken een eeuw lang van het gezoem van de bijen liggen genieten. In de afgraving hadden een paar jongens een diepe kuil gegraven met daarin een zijdelings onderkomen, een soort kamertje. Wij vroegen hun daarin een kijkje te mogen nemen. Dat mocht. Toen wij waren afgedaald haalden de jongens de ladder op. We zaten opgesloten. Een hoge mate van doodsangst overviel mij. Tot er na verloop van tijd boven ons graf een man in een witte sluier verscheen die ons eruit haalde: de imker van de bijenkasten. Aan ons leven was geen afschuwelijk einde gekomen. De imker had ons gered! Toen ik later (1977) via een zwager bijen kreeg heb ik in iedere imker die eerste imker terug willen vinden.

Film over varroamijt

De films die ik in die dagen ook over bijen maakte zijn aan de poëtische kant.

Er zit spanning in, angst, dood maar ook verbondenheid, schoonheid en ritme; een vorm van ballet eigenlijk, van poëzie ook maar dan zonder taal. Een uitzondering daarop was de film die ik met toezegging van de benodigde financiën door het Ministerie van Landbouw wilde maken over de varroamijt. Een documentaire eigenlijk met de werktitel: *Overlevingsstrategieën van de varroamijt*. Ik vond dat we als imkerij teveel uitgingen van de bij en niet van haar belager, de mijt dus, wat naar mijn mening meer effectieve informatie zou opleveren. Hoe meer je over deze parasiet aan de weet komt, zo redeneerde ik, des te groter de kans het euvel te overleven. Dit is trouwens van het begin af aan mijn thema geweest: de bijen redden, mijn uiterste best doen ze in stand te houden, de dood op afstand houden. Ik houd mij niet voor niks zo fanatiek met de huidige bijensterfte bezig. Maar ik loop vooruit. Wat die documentaire betreft, kan ik kort zijn. Toen de Ambrosiushoeve van mijn onderneming hoorde, was de reactie van de medewerkers aldaar dat zij dat ook en beter konden. Het kwam erop neer dat zij geld voor hun video ontvingen,

die gericht was op bestrijding met nicotine en dat de afdeling voorlichting van LNV mij meedeelde dat om deze reden mijn film niet gefinancierd werd. Wat later overkwam mij hetzelfde toen het het maken van een film betrof over bestuiving, ondersteund met overheidsgeld. Mijn medewerking werd gevraagd en door mij verleend, maar de geldstroom ging wederom aan mij voorbij. Ik ben daar al met al duizenden guldens bij ingeschoten".

Een eentonig verhaal

Uit de geschiedenis – op welk niveau dan ook – blijkt steeds weer dat sommige dingen gebeurden, omdat ze op een bepaald moment gebeuren moesten. Niet dat men er voor in de rij stond om de klus te klaren. Het waren er maar enkelen die dat beseften; meestal een eenling die er aan begon. Romée: "Dat je begint vanuit een gevoel van urgentie en maar ziet waar je uitkomt is in de kunst heel gewoon, maar wekt elders soms tot opgetrokken wenkbrauwen".

Zo begon Romée tien jaar geleden met een website (nu: imkerforum) voor imkers. Raar, maar nu uitgegroeid tot een acceptabel om niet te zeggen onmisbaar fenomeen. Zo begon zij met ook de monitoring betreffende de bijensterfte. Wat is de

te nemen. Ik zou de monitoring doen, zij de bemonstering. Toen het op geld aankwam was het met het delen gedaan. Dat is de rode draad: het geld gaat exclusief naar steeds dezelfde club ..."

Een voortdurend gevecht

Als ik in een pauze van haar betoeg de term miskennis laat vallen, reageert ze onmiddellijk. "Er is geen sprake van miskennis of erkenning maar van emoties omdat niet de kwaliteit van het onderzoek maar andere overwegingen de toekenning van gelden bepalen. Ik vind dat onrechtvaardig en vecht tegen deze misstand. Onderwijl ben ik betrokken geraakt bij de internationale werkgroep "Coloss" en heb in het eerste jaar gefunctioneerd als voorzitter van een van de twee subgroepen. Daarvoor moet je nogal wat in huis hebben én nogal eens naar het buitenland reizen. Ik richtte me tot LNV om tenminste mijn reiskosten vergoed te krijgen. Na een jaar kreeg ik het antwoord dat de door LNV te verstrekken gelden exclusief aan het als enige te boek staande onderzoeksinstituut voor bijen, inmiddels Bijen@Wur geheten, werden overgemaakt. De NBV onderschreef dat beleid, al steunde Marcel Simon, het HB bestuurslid voor onderzoek, mij waar mogelijk. Er zat bij

van buiten, zoals – met permissie – ik mezelf (onder anderen) beschouw op grond van mijn onderzoeksresultaten en mijn gedrevenheid, te benutten voor verbetering van de situatie. Alleen zo bereik je je doel te komen tot één instituut in Nederland dat kwaliteit heeft. Vanuit dit perspectief voel ik me niet alleen niet miskend maar eerder, althans internationaal, erkend. Het is alleen treurig om het een en ander nog steeds voornamelijk uit eigen zak te moeten betalen."

Doorgaan

Door Mariano Higes, de ontdekker van *Nosema ceranae* in Europa (Spanje), werd Romée gevraagd te kijken hoe het daarmee in Nederland gesteld was. "Ik heb er een groot onderzoek van gemaakt met 300 volken in vier groepen: Terschelling, Texel, Schiermonnikoog en 13 standen op het platteland waar eerder grote CCD-sterfte was waargenomen. Daarvoor heb ik met Marleen Boerjan, Hayo Velthuis en Albert de Wilde een stichting in het leven geroepen, de NCB, die de medewerking gekregen heeft van het ministerie van LNV, nu er meer contact is tussen de Nederlandse imkerij en met name de Tweede Kamer. Mijn onderzoek heeft opgeleverd dat er ook in Nederland sprake is van *Nosema ceranae*. Ik heb daar onlangs het een en ander over gepubliceerd in *Bijenhouden*. Trouwens ook over mijn meerjarenonderzoek met betrekking tot de bijensterfte. Wel moet ik het – ik hoop voorlopig – nog hebben van sponsoring en van medewerking vanuit Spanje en van het support van kritische meedenkers, maar het vooruitzicht is positief. Ik ga door. Ook omdat ik zeker weet dat wat goed is uiteindelijk op welke wijze dan ook een financiële basis zal krijgen. Ook binnen de Nederlandse imkerij".

Geveltop

Bij mijn vertrek uit Tersoal kijk ik aan het eind van het tuinpad nog even om naar de boerderij die ons ettelijke uren heeft geherbergd. Er wordt nog mondjesmaat aan verbouwd. Het zwanenbord prijkt in de volle zon aan de geveltop. Ik zou, gelet op ons gesprek, wel een naam weten voor deze hofstede. Een over de grenzen van Friesland en Holland reikende naam die alles zegt over de bewoonster ervan: Semper avanti: Altijd vooruit.

Tersoal, 15 september 2008

Toen het op geld aankwam was het met het delen gedaan

werkelijke situatie in het land met zoveel imkerslatijn? Via een pilot op het internet is haar activiteit uitgegroeid tot hét landelijk monitoringsonderzoek van dit moment. Zoiets kost geld. VBBN/NBV stelde geldelijke ondersteuning in het vooruitzicht. Romée: "Toen PPO-Bijen van mijn onderneming hoorde, liet men weten: wij gaan monitoren. Zoiets had ik al eerder gehoord. De Bedrijfsraad besloot daarop de financiën aan PPO-Bijen toe te wijzen. Twee jaar later deed PPO verslag van haar activiteiten op grond van 44 reacties. Ik werkte toen al met zo'n 600 respondenten. Wat later (2006) maakten PPO en ik de afspraak – ik ben nogal vasthoudend – samen het onderzoek ter hand

het hoofdbestuur de gedachte achter dat er geen plaats was voor meer instituten, zeker niet in een tijd waarin de overheid zich steeds meer distantieerde van dit soort activiteiten. De NBV redeneerde dat behouden moest worden wat men nog had en dat men een zo goed mogelijke relatie met het ministerie moest overeind houden. Ik kan me wel verplaatsen in die gedachtegang, die op zichzelf fatsoenlijk is, maar het is een verkeerde strategie. PPO liet in mijn ogen weinig zien. En dat tot op de dag van vandaag. Als je als NBV daar toch al je kaarten op zet, houd je de zaak niet overeind maar versnel je de ondergang van de Nederlandse imkerij. Slimmer was het geweest katalysators